

ΕΝΑΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗ ΣΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΤΗ

Στον κύκλο των διδασκάλων της λεγόμενης «πατριαρχικής σχολής»¹ συγκαταλέγεται και ο Νικηφόρος Χρυσοβέργης². Σύμφωνα με την άποψη του Browning ο Χρυσοβέργης πρέπει να γεννήθηκε γύρω στο 1142, εφόσον ταυτίζεται με τον ομώνυμό του πατριαρχικό νοτάριο που υπογράφει ένα έγγραφο στα 1172³. Ο Browning υποστηρίζει ακόμη ότι ο Χρυσοβέργης πήρε πιθανόν το αξίωμα του *μαΐστορος τῶν ρητόρων* επί της πατριαρχείας του Νικήτα Μουντάνη (1186-1189) και το διατήρησε μέχρι το 1203, οπότε διαδέχτηκε τον θείο του Θεόδωρο Γαληνό στη θέση του μητροπολίτη Σάρδεων⁴. Η νεότερη έρευνα έδειξε ότι ο Χρυσοβέργης αναδείχτηκε *μαΐστωρ τῶν ρητόρων* στη θέση του Γεωργίου Τορνίκη, όταν αυτός έγινε, στις 6 Ιανουαρίου του 1201, μητροπολίτης Παλαιών Πατρών⁵. Η τελευταία φορά κατά την οποία εμφανίζεται ο Νικηφόρος Χρυσοβέργης είναι το 1213, με την υπογραφή ενός συνοδικού γράμματός⁶.

Από τους έξι σωζόμενους λόγους του Χρυσοβέργη τέσσερις (τρεις προς τον

---

* Για χρήσιμες παρατηρήσεις και βελτιωτικές προτάσεις οφείλω ευχαριστίες στον καθηγητή Γ. Μ. Παράσογλου και στους επίκουρους καθηγητές Β. Κατσαρό και Δ. Χρηστίδη.

1. Για τη λεγόμενη «πατριαρχική σχολή» στον 12ο αι. και τα προβλήματα που σχετίζονται με την οργάνωσή της βλ. Β. Κατσαρός, *Ιωάννης Κασταμονίτης. Συμβολή στη μελέτη του βίου, του έργου και της εποχής του* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 22], Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 163-209 (με συγκεντρωμένη την παλιότερη βιβλιογραφία).

2. Συγκεντρωμένες πληροφορίες για το έργο και τη σταδιοδρομία του Νικηφόρου Χρυσοβέργη δίνει ο R. Browning στο άρθρο του «The Patriarchal School at Constantinople in the Twelfth Century», *Byz.* 32 (1962) 184-186 (ανατ. R. Browning, *Studies on Byzantine History, Literature and Education* [Variorum Reprints, X], London 1977). Βλ. ακόμη και του ίδιου, «An Unpublished Address of Nicephoros Chrysoberges to Patriarch John X Kamateros of 1202», *Byzantine Studies / Etudes Byzantines* 5 (1978) 37-38 (ανατ. R. Browning, *History, Language and Literacy in the Byzantine World* [Variorum Reprints, IX], Northampton 1989) και W. Hörandner, *Der Prosarhythmus in der rhetorischen Literatur der Byzantiner* [Wiener Byzantinistische Studien, XVI], Wien 1981, σσ. 111-114.

3. Βλ. Browning, «Patriarchal School», σ. 185 σημ. 2, και «Unpublished Address», σ. 37.

4. Βλ. Browning «Patriarchal School», σ. 185 και «Unpublished Address», σ. 38.

5. Σχετικά βλ. J. Darrouzès, «Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès», *REB* 23 (1965) 166 σημ. 14.

6. Βλ. Browning, «Patriarchal School», σ. 185, και «Unpublished Address», σ. 38.

αυτοκράτορα Αλέξιο Γ' Ἀγγελο⁷ και ένας προς τον πατριάρχη Ιωάννη Ι' Καματηρό⁸) χρονολογούνται με βεβαιότητα μετά το 1200, ενώ οι άλλοι δύο (ένας προς τον πατριάρχη Νικήτα Μουντάνη και ένας προς τον ἐπί τοῦ κανικλείου Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη) χρονολογούνται πριν από το 1200⁹. Ως terminus post quem για τη συγγραφή του λόγου προς τον πατριάρχη Νικήτα Μουντάνη πρέπει να θεωρηθεί το έτος 1186, όταν ο Νικήτας ανέρχεται στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης, ενώ ως terminus ante quem το έτος της απομάκρυνσής του από αυτόν, δηλ. το 1189.

Ο λόγος προς τον Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη¹⁰ παραδίδεται σε δύο χειρόγραφα, τον κώδικα Escor. Υ-Π-10¹¹ και τον Vind. phil. gr. 321¹². Τα δύο χειρόγραφα, που φαίνεται ότι ανάγονται σε διαφορετικά πρότυπα¹³, παρουσιάζουν, εκτός από άλλες, και μια σημαντική διαφορά στον τίτλο. Ενώ, δηλαδή, αναφέρουν και τα δύο τον Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη ως ἐπί τοῦ κανικλείου, ο Escor. χαρακτηρίζει τον λόγο ως ἐξιτήριον, ενώ ο Vind. ως προσφωνητικὸν ἢ και εὐχαριστήριον.

Βασισμένος, προφανώς, στον τίτλο του Escor. και κυρίως στον όρο ἐξιτήριος ο Browning διατύπωσε την άποψη ότι ο λόγος πρέπει να εκφωνήθηκε πιθανόν το 1188, όταν ο Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης, ως μέλος μιας διπλωματικής αποστολής, αναχώρησε από την Κωνσταντινούπολη με προορισμό τη Γένουα¹⁴.

7. Βλ. M. Treu, *Nicephori Chrysobergae ad Angelos orationes tres* [Programm des Königlichen Friedrichsgymnasium zu Breslau], Breslau 1892, σσ. 1-25.

8. Βλ. παραπάνω, σημ. 2.

9. Βλ. Browning, «Patriarchal School», σ. 184-185 και «Unpublished Address», σ. 38.

10. Για τον Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη βλ. V. Laurent, «La succession épiscopale de la Métropole de Thessalonique dans la première moitié du XIIIe siècle», *BZ* 56 (1963) 285-286 και 288-292· ακόμη, Α. Σταυρίδου-Ζαφράκα, *Νίκαια και Ἡπειρος τον 13ο αι. Ιδεολογική αντιπαράθεση στην προσπάθειά τους να ανακτήσουν την αυτοκρατορία*, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 151-152.

11. Το κείμενο περιλαμβάνεται στα φφ. 283^v-285^v. Το χειρόγραφο χρονολογείται στις αρχές του 13ου αι.· για την περιγραφή του βλ. G. De Andrès, *Catálogo de los códices griegos de la Biblioteca de el Escorial. II. Códices 179-420*, Madrid 1965, σσ. 120-131.

12. Ο λόγος παραδίδεται στα φφ. 260^v-262^v. Το χειρόγραφο χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 13ου αι.· βλ. την περιγραφή του στον κατάλογο του H. Hunger, *Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Teil I: Codices historici. Codices philosophici et philologici* [Museion, N.F. IV/1, 1], Wien 1961, σσ. 409-418.

13. Αν και πολλά από τα κείμενα που παραδίδονται από τον Escor. μας είναι γνωστά μόνο από αυτό το χειρόγραφο, έτσι ώστε να μην υπάρχουν πολλές δυνατότητες σύγκρισης, υπάρχει τουλάχιστον μία ακόμη ένδειξη για το ότι τον 13ο και τον 14ο αι. ο Escor. δεν ήταν το μόνο χειρόγραφο από το οποίο αντιγράφονταν οι λόγοι των ρητόρων του 12ου αι. Βλ. σχετικά Ε. Θ. Τσολάκης, «Χριστοφόρου Ζωναρά Ι. Λόγος παραινετικός εις τὸν υἱὸν αὐτοῦ κυρὸν Δημήτριον, Π. Ἐπιστολές», *ΕΕΦΣΑΠΘ* 20 (1981) 387-407, όπου τα δύο χειρόγραφα που παραδίδουν τα κείμενα (Escor. και Canon.) ανάγονται επίσης σε διαφορετικά πρότυπα.

14. Βλ. Browning, «Patriarchal School», σ. 185 και σημ. 3, (όπου και η παλιότερη βιβλιογραφία). Για τη διπλωματική αποστολή πληροφορούμαστε από ένα χρυσόβουλλο του

Ακόμη και αν παραδεχθούμε ότι ο τίτλος του διδασκάλου που το χειρόγραφο αποδίδει στον Χρυσοβέργη αποτελεί προσθήκη του γραφέα, που γνώριζε την περαιτέρω εξέλιξη του συγγραφέα, η υπόθεση του Browning είναι αβάσιμη εξαιτίας του αξιώματος με το οποίο αναφέρεται ο Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε από τον Νικήτα Χωνιάτη, ο Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης ανέλαβε το αξίωμα του *ἐπὶ τοῦ κανικλείου* μετά το θάνατο του Θεόδωρου Κασταμονίτη, που τοποθετείται το νωρίτερο τον Απρίλιο του 1192¹⁵. Το ότι η ιδιότητα του *ἐπὶ τοῦ κανικλείου* δεν μπορεί να αποτελεί εκ των υστέρων προσαρμογή του τίτλου, όπως θα μπορούσε να συμβαίνει στην περίπτωση του Νικηφόρου Χρυσοβέργη, επιβεβαιώνεται από το περιεχόμενο του λόγου, ο οποίος, αν και δεν αναφέρει τον τίτλο, αναφέρεται όμως

1192 (Fr. Miklosich-I. Müller, *Acta et Diplomata graeca medii aevi*, Vindobonae 1865, III, σσ. 25-28). Δεν είμαι απόλυτα βέβαιη ότι ο Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης που αναφέρεται στο έγγραφο ταυτίζεται με τον *ἐπὶ τοῦ κανικλείου*, μια και στο έγγραφο του 1192 το όνομα του αποκρισιάρχου Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη συνοδεύεται από την αντωνυμία *ἐκεῖνος*, που συνοδεύει ονόματα ήδη νεκρών. Έτσι διαβάζουμε (σ. 27): *καὶ πρῶτα μὲν ἐζητήσαμεν γενέσθαι τῆ χώρα ἡμῶν τὰ διὰ τοῦ ἀποκρισιάρχου τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας τοῦ Μεσοποταμίτου ἐκεῖνου Κωνσταντίνου συμφωνηθέντα*. Και στη συνέχεια: *τοῦ δηλωθέντος τυράννου ἐκεῖνου Ἄνδρονίκου, παρὰ τε τοῦ θεοῦ ἐκεῖνου τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας ... καὶ τοῦ σεβαστοῦ ἐκεῖνου τοῦ Χούμου καὶ τοῦ σήμερον ἐπὶ τοῦ βεστιαρίου ...* Για τις σημασίες της αντωνυμίας *ἐκεῖνος* βλ. G. Böhlig, *Untersuchungen zum rhetorischen Sprachgebrauch der Byzantiner mit besonderer Berücksichtigung der Schriften des Michael Psellos* [Berliner Byzantinistische Arbeiten 2], Berlin 1956, σσ. 61-63. Την ίδια σημασία πρέπει να δίνει στην αντωνυμία και ο Kazhdan· βλ. Κατσαρός, σ. 142 σημ. 14.

15. Την χρονολόγηση αυτή προτείνει ο Ch. M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, Cambridge Mass. 1968, σ. 341, επειδή θεωρεί ότι ο Θεόδωρος Κασταμονίτης ταυτίζεται με τον μεγάλο λογοθέτη που αναφέρεται στο χρυσόβουλλο του 1192 (βλ. σημ. 14). Ο Kazhdan (βλ. Κατσαρός, σ. 142 σημ. 14) αμφισβητεί την ταύτιση του μεγάλου λογοθέτη με τον Θεόδωρο Κασταμονίτη και υποστηρίζει ότι ο μεγάλος λογοθέτης που αναφέρεται στο χρυσόβουλλο πέθανε στα 1192 (σχετικά με τη λειτουργία της αντωνυμίας *ἐκεῖνος* βλ. παραπάνω, σημ. 14). Βασισμένος στο χωρίο του Νικήτα Χωνιάτη (βλ. *Nicetae Choniatae Historia*, rec. I. A. van Dieten, Bd. I. [CFHB XI/1-2], Berlin 1975, σσ. 438,51-439,65) ο K. Βαρζός, *Ἡ γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν* [Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται 20Α-20Β], Β', σ. 810 σημ. 18β και σ. 813 σημ. 30-32, χρονολογεί το γεγονός στις 15 Αυγούστου κάποιου έτους μετά το 1192· βλ. σχετικά Κατσαρός, σσ. 140-143 (με πλήρη βιβλιογραφία). Από το κείμενο του Χωνιάτη (σ. 437,25-26) φαίνεται ότι ο Θεόδωρος Κασταμονίτης είχε το αξίωμα του *λογοθέτη τῶν σεκρέτων*, ασκούσε όμως καθήκοντα τα οποία μας είναι γνωστά ως καθήκοντα του *ἐπὶ τοῦ κανικλείου* σ. 438,42-45: *προῶν δὲ καὶ φάλαρα δξυβαφῆ αὐτῷ ἐνέδωκεν ἔχειν ... καὶ διὰ βαφῆς ὁμοίας ὑποσημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια*). Ο Χωνιάτης μας πληροφορεῖ στη συνέχεια της διήγησής του για το αξίωμα που κατείχε ο Μεσοποταμίτης σ. 489, 51-52: *τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ὀφφίκιον, ὅπερ Ἰσαακίου εἶχεν ἀνίσσοντας*). Σχετικά με το αξίωμα του *ἐπὶ τοῦ κανικλείου* βλ. Fr. Dölger, «Der Kodikellos des Christodulos in Palermo. Ein bisher unerkannter Typus der byzantinischen Kaiserurkunde» (=Fr. Dölger, *Byzantinische Diplomatie*, Ettal 1956, σσ. 50-65· για τη σύνδεσή του με άλλα ανώτατα βυζαντινά αξιώματα και επώνυμους Βυζαντινούς που κατείχαν αυτό το αξίωμα βλ. κυρίως σσ. 53-57.

αναλυτικά στα προνόμια και στα καθήκοντα του αξιώματος αυτού¹⁶.

Ο χαρακτηρισμός του λόγου ως *εξιτηρίου* φαίνεται ότι οδήγησε και τον Hunger στο λανθασμένο συμπέρασμα ότι πρόκειται για επιτάφιο λόγο του Νικηφόρου Χρυσοβέργη για τον Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη¹⁷. Η υπόθεση αυτή δεν ευσταθεί, επειδή στον λόγο ο Μεσοποταμίτης περιγράφεται μόνο με την ιδιότητά του ως *ἐπὶ τοῦ κανικλείου*, ενώ δεν υπάρχει απολύτως καμία αναφορά είτε στη δραστηριότητά του ως μητροπολίτη Θεσσαλονίκης είτε στον θάνατό του. Άλλωστε στην περίπτωση που ο λόγος θα ήταν επιτάφιος, ο Μεσοποταμίτης θα έπρεπε να αναφέρεται στον τίτλο με την τελευταία του επίσημη ιδιότητα, δηλαδή του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης¹⁸.

Ο όρος *εξιτήριος*, που δηλώνει τον αποχαιρετιστήριο λόγο, φαίνεται να μη δικαιολογείται από καμία αναφορά σε επικείμενη αναχώρηση του Μεσοποταμίτη. Ο μοναδικός υπαινιγμός που μπορεί να συσχετισθεί με τον χαρακτηρισμό *εξιτήριος* και να τον δικαιολογήσει βρίσκεται στον επίλογο του κειμένου, όπου ο Χρυσοβέργης, απευθυνόμενος στον Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη, γράφει: *τούτοις ἐγὼ σε καὶ προσφθέγγομαι καὶ παραπέμπω τοῖς ῥήμασι*¹⁹. Το ῥήμα *παραπέμπω* έχει τη σημασία του συνοδεύω, προπέμπω, δεν γίνεται όμως πουθενά αλλού σαφής αναφορά σε επικείμενο ταξίδι, εκτός αν θεωρηθεί ότι η φράση *οὐ μὴν σιγήσομαι τοῖς σοῖς ἐκθειάζων κ ἄ ν τ ὀ πα ρ ὄ ν ε ἰ ρ γ ὀ μ ε ν ο ς τ ῶ κ α ι ρ ῶ* (στ. 142-143) υπαινίσσεται ενδεχόμενη απουσία του Μεσοποταμίτη, απουσία που θα καθιστούσε αδύνατη την εκφώνηση λόγων προς τιμή του.

Αντίθετα, η εισαγωγική πρόταση *τὸν εὐεργέτην προσφέγγομαι* και το περιεχόμενο του λόγου ανταποκρίνονται πλήρως στον χαρακτηρισμό του *προσφωνητικοῦ ἢ καὶ εὐχαριστηρίου* που παραδίδεται στον δεύτερο κώδικα, τον Vind. Ο συγγραφέας δεν μας δίνει αρκετές πληροφορίες για την αιτία που τον οδήγησε στη σύνταξη του λόγου, υπαινίσσεται όμως τον μεσολαβητικό ρόλο που έπαιξε ο Μεσοποταμίτης ανάμεσα σ' αυτόν και τον αυτοκράτορα²⁰. Κατά συνέπεια η

16. Στ. 42-43: *ὅπου γε καὶ σοὶ τὸ ἐρυθρὸν τοῦ βάμματος δέδοται, ὡς δι' αὐτοῦ τοῖς ἀτοκρατορικοῖς ἐπισημαίνεσθαι γράμμασι.*

17. H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, I, München 1978, σ. 137.

18. Για την εκλογή του στη θέση του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης βλ. το άρθρο του Laurent (παραπάνω, σημ. 10). Πριν από την εκλογή του αυτή ο Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης διετέλεσε ως κληρικός *ἐπὶ τῆς ἱερᾶς σακέλλης*, ιδιότητα στην οποία δεν γίνεται επίσης καμία αναφορά στον λόγο του Χρυσοβέργη, πρβ. και Laurent, σ. 285 σημ. 7 (με βιβλιογραφία).

19. Βλ. στ. 139-140.

20. Βλ. στ. 80-87. Ακριβώς αντίθετη με την περιγραφή του Χρυσοβέργη που αφορά τη συμπεριφορά του Μεσοποταμίτη απέναντι στους πολίτες είναι η περιγραφή του Νικήτα Χωνιάτη, ο οποίος υποστηρίζει ότι από την εποχή κατά την οποία ο Μεσοποταμίτης περιβλήθηκε αξιώματα και άρχισε να επηρεάζει τον αυτοκράτορα έκλεισαν όλες οι πόρτες *δι' ὧν προσφεοῖτων πρότερον τοῖς κρατοῦσιν οἱ δεόμενοι*: βλ. Νικ. Χων. σ. 440, 80-95.

ακριβής χρονολόγηση του κειμένου είναι αδύνατη. Ο Χρυσοβέργης τονίζει τις αρετές του Μεσοποταμίτη που οδήγησαν τον αυτοκράτορα να τον επιλέξει, παρά τη νεαρή του ηλικία, για ένα τόσο υψηλό αξίωμα²¹. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Χρυσοβέργης γράφει τον λόγο στην πρώτη περίοδο της θητείας του Μεσοποταμίτη ως *ἐπὶ τοῦ κανικλείου*, που συμπίπτει με τη βασιλεία του Ισαακίου Αγγέλου, έτσι ώστε ο λόγος πρέπει να χρονολογηθεί μεταξύ του 1192-1193, όταν ο Μεσοποταμίτης αναλαμβάνει το αξίωμα αυτό, και του 1195, όταν χάνει τη θέση του καθώς ο αυτοκράτορας Ισαάκιος απομακρύνεται από τον θρόνο²².

Αν συνδυάσει κανείς το γεγονός ότι, ενώ μετά το 1186-1189 η παραγωγή λόγων από τον Νικηφόρο Χρυσοβέργη φαίνεται να είναι συνεχής και να μην παρουσιάζει χρονολογικά χάσματα, πριν από την εποχή αυτή δεν υπάρχει κανένας λόγος του, με το ότι η ταύτιση του με τον πατριαρχικό νοτάριο του εγγράφου του 1172 είναι πιθανή αλλά όχι υποχρεωτική²³, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι ο Χρυσοβέργης γεννήθηκε λίγο αργότερα από την εποχή που υποθέτει ο BROWNING, δηλ. πιθανόν στις αρχές της δεκαετίας του 1160. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ο Χρυσοβέργης, στον λόγο του προς τον Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη, αναφέρεται στην εποχή κατά την οποία ο Μεσοποταμίτης ήταν μαθητής και ακόμη στην ενασχόλησή του με σχέδια και στιχουργήματα που είχαν ως αντικείμενο την εξύμνηση του Θεού και των αυτοκρατόρων, κείμενα για τα οποία ισχυρίζεται ότι έχει άμεση γνώση²⁴. Άλλωστε στην κατάληξη του λόγου ο Χρυσοβέργης διαβεβαιώνει ότι θα συνεχίσει να μιλά και να εκθειάζει τον ευεργέτη του Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη, έστω και αν εκτίθεται στον κίνδυνο να θεωρηθεί ο λόγος του κατώτερης ποιότητας²⁵. Οι υπαινιγμοί αυτοί, σε συσχετισμό με το γεγονός ότι ο Μεσοποταμίτης αυτόκλητος έρχεται να

21. Στ. 15-20: *ὅπως μὲν οὖν ἡ φύσις ἐπὶ σοὶ καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ συλλέγει τὰ κάλλιστα ... ἔγνωσαν μὲν καὶ πάντες οἱ ἐντετυχηκότες σοὶ, δείκνυσι δὲ πρὸ πάντων καὶ πᾶσι καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ὁ ἡμέτερος*. Για τη νεαρή ηλικία του Μεσοποταμίτη αλλά και την εξαιρετη σύνεσή του μιλά και ο Νικήτας Χωνιάτης (σ. 439, 67-76): *τοῦ γὰρ Κασταμονίτου τελευτήσαντος διαδέχεται τὴν βασιλείωσ εὖνοιαν νεανισκάριον τι γραμματιστοῦ καὶ πινακιδίου δεόμενον ... οὕτω πέρυσιν ἀφείμενον δονακίσκου καὶ μέλανος ... ὡς εἴπερ ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τῆ πηδαλιουχία τῶν μεγίστων ἐνετέθραπτο πραγμάτων ἢ τὰς κοσμικὰς φροντίδας ἡπίστατο πρὸ γενέσεως*.

22. Στον Μεσοποταμίτη προσφέρεται το αξίωμα του ἐπὶ τοῦ κανικλείου για δεύτερη φορά μετά τον Μάρτιο του 1198· αυτός όμως δεν το αποδέχεται *ὡς μὴ χωροῦν αὐτοῦ τῆς ἰσχύος τὸ μέγεθος* (βλ. και Νικ. Χων., σ. 489, 35-38 και 51-53). Αν ο λόγος ήταν γραμμένος στη δεύτερη αυτή φάση, νομίζω πως δεν θα ήταν δικαιολογημένη η υπερβολική έμφαση που δίνεται στο νεαρό της ηλικίας αλλά και στις αρετές του Μεσοποταμίτη, αφού στην περίπτωση αυτή εγγύηση για την επιλογή του θα αποτελούσε η προηγούμενη θητεία του.

23. Βλ. πιο πάνω σ. 291.

24. Βλ. στ. 121-124: *ἔβδον ἐγὼ σε καὶ μέσον ἀνακτόρων τῶ βασιλεῖ σχεδικῶς τοὺς ἀφνοὺς ἀναφθεγγόμενον ... καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἤκον τῆς σῆς ἀρίστης τροφῆς, ἡνίκα γραμματικῆ τιθηνούμενος ταύτη περισσότερον προσωκείωσο...*

25. Βλ. στ. 143-145.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος προσφωνητικὸς ἢ καὶ εὐχαριστήριος
εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῦρ Κωνσταντῖνον τὸν Μεσσοποταμίτην

- Τὸν ἐνεργέτην προσφθέγξομαι, δίκαιον γάρ, καίτοι γ' ἐχρῆν μὴ μεθ' ἡμέ-
ρας καὶ νῦν αὐτίκα δὲ καὶ λόγους συνειστρέχειν τῇ χάριτι, ὡς ἂν μὴ καὶ
δοκοῖμεν οὐκ εὐχάριστοι καὶ ὡς ἀγνώμονες ἐλεγχοίμεθα. ἀλλ' οὐ μὲν οὖν,
5 ἐνεργητικωτάτη ψυχῇ, οὐκ ἀγνωμοσύνης ἢ μέχρι καὶ ἐς τὴν σήμερον σιωπῇ,
οὐδ' ἀπανθρώπου ψυχῆς καὶ ἀναξίας πάσχειν καλῶς, ἀλλὰ τοῦθ', ὃ καὶ
ἄλλος πάθοι ἀνὴρ πράγματι μεγίστῳ ἐπιχειρῶν, καὶ ἡ βελτίστη τραγωδία
προσμαρτυρήσειεν· ὀκνήσει δὲ καὶ οὐκ αὐτίκα τούτῳ προσενεχθήσεται ὅτι μὴ
πρότερον εἰς ἑαυτὸν ἐλιχθεῖς καί, ὡς εἰκός, εὖ μάλα συλλεξάμενος τὴν
διάνοιαν· ὄκνουσιν καὶ αὐτός, εἰρήσεται γὰρ τάληθές, μικροῖς σταθμᾶσθαι τὰ
10 μέγιστα καὶ ἀναβεβηκότα νοῦν καὶ ὑπέρτερον ἐκ διανοίας χαμαιζήλου προσ-
φθέγγεσθαι. ἐκεῖνο δ' αὖ ἐπινοησάμενος, τὴν σὴν ἐπιείκειαν, καὶ ὡς φιλεῖς
μετρίως προσφέρεσθαι καὶ μικροῖς, ἤκω σοι τό τε τοῦ λόγου συνεισφέρων
βραχυσυντέλεστον γραφὴν τ' ἀχαριστίας ῥηγνύς, ὡς γοῦν οἶδόν τε, ἵνα μοι καὶ
τοῦτο τὸ σὸν ἐπιεικὲς κατεργάσῃται.
- 15 "Ὅπως μὲν οὖν φύσις ἐπὶ σοὶ καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ συλλέγει τὰ κάλλιστα
καὶ στηλογραφεῖ τὸ τιμιώτατον γῆρας, ὃ μὴ ἐν λευκότητι τριχῶν παρυφίστα-
ται ὅτι μὴ ἐν διανοίας ὀζύτητι καὶ ἀρετῇ λογιστικοῦ πᾶσιν ἐφιστῶντος
ἐπιστημονικώτερον καὶ διαιροῦντος τὰ πρακτὰ καὶ τὰ φευκτὰ, ἔγνωσαν μὲν
καὶ πάντες οἱ ἐντετυχηκότες σοι, δείκνυσι δὲ πρὸ πάντων καὶ πᾶσι καὶ
20 βασιλεὺς αὐτὸς ὁ ἡμέτερος, ὁ κατὰ Σολομῶντα παρὰ Θεοῦ καρδίας πλάτος
ἐξητηκῶς καὶ πραγμάτων ἐπιλογαῖς σοφός τε καὶ κριτικώτατος. Σολομῶντος
μὲν γὰρ ἦν, τοῦ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἱερουσαλήμ βασιλεύσαντος, περὶ συνέσεως
καλῶς ἀποφῆνασθαι ὡς οὐκ ἐκείνη τιμία, ἢ πολυετηρίδι ἐνθεωροῖτο καὶ
ἀτονία τῆς φύσεως, ἀλλ' ἦς αἰδέσιμον τὸ ὀλιγοχρόνιον καὶ ἦν καὶ γῆρας εἶναι
25 χαριέστερον ἀφορίζεται. αὐτοκράτορος δὲ τούτου μὴ μέχρι λόγου κεῖσθαι
καταλιμπάνειν τὴν σοφὴν γνωμοδότησιν ἀλλ' ἐνσφραγίζειν ἔργοις δεικνύον-

Codd. E: Escor. Y.II.10, V: Vind. phil. 321

Tit. Τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Χρυσοβέργη λόγος ἐξιτήριος τῷ ἐπὶ
τοῦ κανικλείου κῦρ Κωνσταντῖνῳ τῷ Μεσσοποταμίτῃ E 1 προσφθέγγομαι V 2 συνει-
σφέρειν V 2 καὶ μὴ V 4 τὴν om. V 5 οὐδ' ἴ] οὐκ V 6 ἄλλος] ἄλλο E 6 βελτί-
στη] μεγίστη V 7-8 ὅτι μὴ εἰς ἑαυτὸν πρότερον V 10 χαμαιζήλου διανοίας V 12
μετρίως V 12 μικροῖς] σμικροῖς V 12 τε] γε V 13 γοῦν] καὶ νῦν V 15 οὖν] αὖ V
15 καὶ om. V 15 χρόνῳ ex corr. supra lin. V 16 μὴ] καὶ V 18 πρακτὰ] πράγματα
V 19 καὶ³ om. V 20 αὐτὸς om. V 21 ἐξητηκῶς] ἐξευρηκῶς V 25 τούτου om. V
26 δεικνύοντα E

4-7 cf. Aes. P.V. 436-438 20-21 ὁ κατὰ-ἐξητηκῶς; Sap. Sal. 7.7; 9.4 21-25 cf. Sap.
Sal. 4, 8

τος και πράγματι πιστοῦσθαι κάλλιστα τε και τελεώτατα. ἐντεῦθεν ἐπὶ σὲ
 θεωρεῖ και διασκέπτεται σύνεσιν προλάμπουσιν ἐν νεότητι και ἀναδείκνυσιν
 30 ἄριστα και παριστᾶ τοῖς ἄλλοις τιμώμενον. τοῦτο τῆς ἐπ' Ἰωσήφ μεγαλο-
 γίας οὐκ ἔλαττον τῷ νεανίᾳ τε και καλῶ· ἐκεῖνον γάρ τοι θεὸς ἐπὶ τῆς
 θεραπείας ἴσθησι Φαραῶ, τῆς σωφροσύνης ἀντιφιλοφρονούμενος τῷ συνετῷ
 τε και σώφρονι, και τοῦτο θεοῦ τὸ παλαιὸν μὲν ἀλλ' ἕως νῦν περιλαλούμενον
 θαυματούργημα. σέ τε τοῖς ἀγαθοῖς οὐκ ἔλαττον ἰδὼν ἐλλαμπόμενον και
 35 διανοίας ὀξύτητι συμπεριλαμπόμενον σκέψασθαι τε πραγμάτων φύσεις στο-
 χαστικώτατον και ἀποφῆνασθαι βαθυγνωμονέστατον, οὐ μὲν οὖν ἀπέχει
 δοξάζειν ὁμοίως ἐφ' ὁμοίοις τοῖς καλλιστεύμασιν. ἐντεῦθεν βασιλικὴ κινου-
 μένη καρδιά δῆλον ὡς ἐκ θεοῦ και περὶ τῆς σῆς ἐμπνεῖται ἀνακηρύξεως. και τί
 τὸ ἐξῆς; και τίνα πρὸς σὲ τοῦ βασιλέως τὰ ῥήματα· «σὺ ἔση ἐπὶ τῷ οἴκῳ μου
 και ἐπὶ τῷ ῥήματί σου ὑπακούσεται πᾶς ὁ λαός μου» και τᾶλλα, ὅποσα και ὁ
 40 τῆς Αἰγύπτου δυνάστης τὸν νεανίαν τὸν καλὸν ἐκπληττόμενος. τοῦτο γε μὴν
 μὴ και περιέργον σκέψασθαι, εἴπερ ἐκεῖνον και ἡ βυσσίνη στολὴ εὐθὺς
 περιήμπισχεν, ὅπου γε και σοὶ τὸ ἐρυθρὸν τοῦ βάμματος δέδοται, ὡς
 δι' αὐτοῦ τοῖς αὐτοκρατορικοῖς ἐπισημαίνεσθαι γράμμασι. τοῦτο δὲ τῆς
 αὐτοκρατορίας τὸ ἐπισημώτατον γνώρισμα, ὃ τῆς τοῦ γενναίου ἐκείνου
 45 ἀμπεχόνης ἔμοιγε τιμιώτερον παρόσον και πρακτικώτερον. οὗτος ὁ λόγος τῆς
 περὶ σὲ μεγαλοουργίας θεοῦ, οὕτω τὴν ἀρετὴν ἀμείβεται κύριος. ὅποιον δέ σε
 και ἡ ἀρχὴ ἀναδέδειχε, κατὰ τὸ συντετημένον τοῦ εἰπόντος ἀπομνημόνευμα
 και γνωμάτευμα, ὡς λαμπρότερόν τε ἅμα και προσηνέστερον, ὡς ἐπιφανέστε-
 50 ρον και μειλιχιώτατον και πᾶσι τὸ τῆς εὐεργεσίας ἀγαθὸν ἀποστέλλοντα. και
 μεγαλύνεται θεὸς ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πολιτεύματος ἀναδείξας σε· ὅπερ γάρ τις και
 ἐπὶ λίθῳ τινὶ κατασκέπηται τῶν ἐπιφανῶν και οὐκ ὀλίγων ἀξιουμένων, ἡδὺς
 μὲν γὰρ ἐκεῖνος και πού καλὸν ἀπόθετον κείμενος. οὐκ ἐπιφανεστάτη γε μὴν ἡ
 λαμπρότης οὐδ' ὡς εἰπεῖν ἐκκεχυμένη και διαδόσιμος, ἀλλ' εἰς ἑαυτὴν
 55 συναγομένη και μόνῳ περιειργομένη τῷ περιέχοντι· ἡνίκα μέντοι ἐκεῖθεν,
 καιροῦ καλοῦντος, ἀναληφθεὶ και βασιλείῳ στέμματι προσαρμόζοιτο, πᾶσι
 τηλαυγέστερον κατοπτέυεται και οὐκ ἔστιν ὧ μὴ και ἀριδιώτερος και
 ἡδύτατος.

Τοῦτο και ἐπὶ σοί, μεγακλέεστατε ἀνθρώπε, ὃν οὐ μέχρι πολλοῦ ἐχρῆν ἐν

29 ἄλλοις] λόγους V 30 τοι om. V 31 ἀντιφιλοτιμούμενος V 33 ἐπ' ἔλαττον V
 34 ὀξύτητι] δεξιότητι E 43 αὐτοκρατορικοῖς] ρητορικοῖς V 43-44 τοῦτο δὲ τὸ τῆς
 αὐτοκρατορίας ἐπισημώτατον V 47 τοῦ εἰπόντος om. V 48 ἅμα om. V 49 μειλι-
 χιώτερον V 49 ἐπιστέλλοντα V 50 post τις add. ἔν V 51 λίθων V 51 ὀλίγα V
 58-59 ἐν ἀποκρύφῳ ἐχρῆν V

30-31 ἐπὶ—Φαραῶ: cf. Gen. 41, 39 et 41 38-39 Gen. 41, 40 41-42 ἡ βυσσίνη—πε-
 ριήμπισχεν: cf. Gen. 41, 42 46-47 ὅποιον—ἀναδέδειχε: CPG I, 212 (= Diog. II, 94 et
 appar.)

ἀποκρύφῳ καταλιμπάνεσθαι οὐ μὲν οὖν οὐδὲ παραλέλειπαι· ἡνίκα γάρ σε χεῖρ
 60 ἀναλαβομένη τοῦ αὐτοκράτορος, εἴτ' οὖν λυχνίτην ὄντα διὰ τὸ τῆς φρονῆς
 σπινθηρακίζον καὶ ἐξάλλον εἶθ' ἕτερόν τινα τῶν τιμωμένων πολλοῦ τῷ λόγῳ
 λέγεσθαι δικαιοτέρον διὰ τὰς ἐν σοὶ τῶν ἀρετῶν τιμιωτάτας, τῷ περὶ αὐτὸν
 ἀρμόζεται γερουσίῳ ἢ προσαρμόζεται. αὐτίκα λαμπρά σου ἢ ἀστραπή ἢ
 ἐνδοθεν ἐκτὸς ἐκ διανοίας μείλιχος ἀπαυγάζουσα καὶ πάντων ὄψεις ἔλκουσα
 65 εἰς αὐτὴν ὡς ἂν ἀπέλθοιεν εὐπαθήσασα καὶ τὸ θαυμάσιον πάντας ὁμοίως
 καταλάμπεις, εἰς ὧν καὶ σοῦ τοῦ ἐνὸς μετέχομεν ἅπαντες, ἐξ ἴσης ἰλαρότητος
 ἐπιφαίνοντος. περίσταται μὲν γάρ σε κύκλος οὐκ εἰς εὐσύνοπτόν τι περιγρα-
 φόμενος ἀνδρῶν ἐκεῖνος, ὅσοι δηλαδὴ τῆς ὑψηλοτέρας συστοιχίας καὶ
 κρεῖττονος καὶ ὅσοι πρὸς ταπεινοτέραν ἀποτάττονται καὶ χαμαιζήλον, ἀπάν-
 70 των γε μὴν τῆς σῆς χρηζόντων ἀπολαῦσαι χρηστότητος. ἄλλος μὲν οὖν ἐπὶ
 τούτοις ἐσοβαρεύσατο ἂν καὶ διετέθη ἀπανθρωπότερον, ἢ καὶ τοῖς μὲν
 ἐμβλέψας ἐπὶ βραχύ, ἑτέροις οὐδ' ἠξίωσεν ἐντυχεῖν. τί δὲ σύ, τὸ κοινωφελὲς
 ἀγαθόν, τὸ ἐκ θεοῦ καλὸν καὶ παγκόσμιον, ὁ πάνδημος λαμπτήρ καὶ
 σεβάσμιος; γίνῃ τηνικαῦτα θεοῦ μιμητής, ἐξ οὗ σοὶ καὶ τὰ τῆς ἀναδείξεως·
 75 ὡσπερ ἐκεῖνος ἀνατέλλων ἀγαθοῖς καὶ χείροσιν ἥλιον οὕτως αὐτὸς καὶ
 χαμαιζήλοις καὶ μείζοσι τὴν σὴν ἐπιδεικνὺς χρηστοθήθειαν. τὸ δὲ τοῦτο δῆλον,
 οἶμαι, καὶ πάντες βοήσονται, ὅσοις πολλαχῶς καὶ πολλακίς γέγονεν ἀπελθεῖν
 ἀπονάμενοις σῆς ἀγαθότητος· πρὸ πάντων γέ τοι ἐμοὶ ὁ λόγος βοήσεται τῶν
 τηλικούτων κῆρυξ ὧν οὐκ ἀγνωμονέστερος τῆς εὐποιῆας μεταλαβόντι, ὡς μὲν
 80 ταχείας ὡς δὲ μεγαλοπρεποῦς. ἡνίκα ἐγὼ μὲν ἠθελον κατακρύπτεσθαι καὶ οὐκ
 ἐθάρρουν τὴν ἐντυχίαν ὑπὸ τοσαύτῃ χαμαιζηλότητι, σὺ δ' ὀνομαστὶ καὶ
 καλεῖς καὶ δρᾶς καλῶς τὸν χαμαιζήλον καὶ τῷ παρὰ σοὶ τῆς εὐποιῆας χάρτη
 ἐγγράφεις καὶ ἀποστέλλεις βασιλικῶ τῷ πῆχει φιλοτιμούμενος.

Ὡ βασιλικῆς εὐσπλαγχνίας, διὰ σοῦ προκατιούσης τοῖς χρήζουσιν· ὦ
 85 θεράπωντος ἀγαθοῦ, αὐτοκρατορικῆς καρδίας ἐξαντλοῦντος τὸν ἔλεον· ὦ
 προσηνεστάτης ψυχῆς, δι' ἧς καὶ βασιλεὺς ἀνδρὶ χολούμενος ἰλαρύνεται καὶ
 καταλλάττεται χείροσι καὶ τοῖς ἀπάντων κεῖται στόμασιν εὐφημούμενος·
 τοῦτό σοι τῆς πρὸς τὸν βασιλέα πίστεως τὸ ἐξαίρετον, ἐπεὶ οὐδ' ἔχεις
 ταύτην κατὰ τοὺς πλείονας, οὐδὲ νομίζεις τοῦτο πίστιν θεράπωντος, ὃ μέχρι
 90 τῶν ἐκτὸς τοῦ θεραπευομένου καὶ ἐς τὸ σῶμα μόνον καθίσταται ὅτι μὴ
 μᾶλλον ὅσαπερ ψυχὴν θεραπεύουσιν. αὕτη ἢ πίστις σου σέσωκέ σε, καὶ διὰ
 ταῦτά σε ὁ αὐτοκράτωρ στέργει πολὺ, ἀνθ' ὧν καὶ πλεῖον ἠγάπησας καὶ

59 παραλιμπάνεσθαι E 62 τιμιότητος E 63 προαρμόζεται E 66 μετέχομεν V
 67 τι om. V 70 ἄλλος γε μὲν V 75 καὶ² om. V 76 τῷ E 78 ὁ λόγος ἐμοὶ V
 82 καλεῖς] λαλεῖς V 85 ἔλαον V 88 post σοι add. καὶ V 89 ὃ καὶ V

74 θεοῦ μιμητής: cf. Eph. 5,1 75-76 ὡσπερ—μείζοσι: cf. Mat. 5, 45 87 κεῖται στό-
 μασιν: cf. AP 9.62; Thgn. 240 91 ἢ πίστις σου σέσωκέ σε: Mat. 9,22

95 *θειότερον* καὶ ἐπὶ πλειόνων *ιστᾶ*, ἀνθ' ὧν ὀρᾶ σε θεράποντα μὲν, ἀλλ' ὄντως εὐγνωμονικὸν καὶ φιλόθεον, καὶ πιστὸν μὲν ἀλλὰ τὴν εἴσω πίστιν καὶ κρείττονα καὶ ἦν θεὸς ἀγαπᾶ καὶ βασιλεὺς ὁμοίως ὁ φιλοθεώτατος, καὶ ἀγαθὸν ὑποδρηστήρα καὶ συνεργὸν αὐτῷ πρὸς τὸν ἔλεον.

Ἄλλ' εἴ σε χρὴ θαυμάζεσθαι κάκ τῶν ἔξωθεν, πῶς σου τὴν ὀξυγράφον χεῖρα καὶ διασκέψομαι καὶ θαυμάσομαι ἢ, τοῦτο φάναι, λόγου πτέρυγι καταλήψομαι καὶ οὐκ ἀνέφικτον γνώσομαι; ὥσπερ οὐκ οἶδα τίτι μὴ ἐν 100 γραφαῖς οὕτω καὶ λόγοις ταύτην εἰς αἶνον προσλαμβάνεσθαι σπεύδουσιν, ὡς εἴ γε καὶ πέφυκε τὰ ἐκτὸς τοῖς ἔνδον συνδιατίθεσθαι καὶ τὰ φαινόμενα τῶν ἔσω ἐστὶν χαρακτηρισμάτα, ταύτην σοι τέως πάντα ἐνθεωρεῖν τὸ τῆς διανοίας πτηνὸν τε καὶ ὀξυκίνητον οὐχ ἦττον ἢ τὸ χάριεν ὑποφαίνουσιν, ὡς καὶ τὸ τῆς ἀξίας σεμνὸν ὑπὸ σοῦ κοσμεῖσθαι μᾶλλον, οὐχὶ κοσμεῖν, καὶ 105 μῆθ' ἑτέρῳ πρεπωδέστερον εἶναι τουτὶ τὸ ἀξίωμα ὅτι μὴ τῇ σῇ χαριεστάτῃ χειρὶ, μήτε σε τὸν ὀξυγράφον γραμματέα καὶ πολυύμνητον ἑτέρα μᾶλλον ἐπιπρέπειν τιμῇ, ὅτι μὴ τῇ ἐπὶ ταῖς τῶν βασιλικῶν ἐνσημανσίαις κελεύσεων· ὁ καλῶς καὶ συνέδραμε κἂν ἄλλως τὸ τῆς ἐν σοὶ συνέσεως μεγαλοπρεπὲς παντοδαπῶν σε τιμῶν <καὶ> ἀπάντων γερῶν ἐπάξιον τίθησιν. ὦ συνέσεως 110 εὐγενοῦς· ὦ νοὸς βουλευέσασθαι μὲν ποριμωτάτου, εὐστοχωτάτου δ' αἰρετίσασθαι καὶ ἀγαθοῦ μὲν καιροῦς συνιδεῖν, ἐπιτυχεστέρου δὲ διαπραξασθαι ὦ γλώττης ὀμιλῆσαι μὲν προσηνοῦς, εἰπεῖν δὲ ἀρίστης καὶ ἐν κοινῷ ἀγορήσασθαι καὶ παραστήσασθαι πλείω βραχυτέραις ταῖς συλλαβαῖς. ταῦτά σοι τῆς εὐφροῦς νεότητος τὰ βλαστήματα ὧν ὀλίγα τάχ' ἂν ἑτέροις παρέσται καὶ ἐν 115 οὐδῶ πατήσασσι γήραος· ὡς γὰρ τῶν νεοφύτων τὰ εὐγενῆ οὐκ ἂν πολὺν τινα χρόνον ἐν τῇ γῇ παραμένουσιν καὶ ταχὺ προῖσχοιντο τοὺς καρποὺς καὶ τούτους πλείους ἑτέρων, ἔστιν ὅτε πρὸ περισσοῦ πεφυτευμένων, καὶ μείζονας, τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ παρὰ σοὶ ρίζης θαυμαστῆς φυτὸν θαυμαζόμενον πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς φύσεως τὰ ἐκφόρια ἐν νεωτέρῳ σώματι ἐμφαινόμενα κἀντεῦθεν 120 ἐπισημότερα.

Εἶδον ἐγὼ σε καὶ μέσον ἀνακτόρων τῷ βασιλεῖ σχεδικῶς τοὺς αἶνους ἀναφθεγγόμενον ἠνίκα βασιλικῶν μὲν ἴστασο θαυμασίων ἐξηγητῆς, διανοιῶν δὲ νεωτέρων ὁ νοῦς, ὁ μέγας δοκιμαστής, καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἤκον τῆς σῆς ἀρίστης τροφῆς, ἠνίκα γραμματικῇ τιθηνούμενος ταύτη περισσότερον προ-

95 ὁ om. V 99 μὴ om. V 100 παραλαμβάνεσθαι V 102 εἴσω V 102 ἐστὶν om. V 103 ἀποφαίνουσιν V 104 ὑπὸ] ἀπὸ V 110 εὐγενοῦς om. V 111 ἐπιτυχεστάτου V 115 τὰ τῶν φυτῶν εὐγενῆ V 116 ἐπὶ γῆς V 116 προῖσχονται V 121 ἐγὼ σε: ἔγωγε V 121 μέσων V

106 ὀξυγράφον γραμματέα: Ps. 44,2 114-115 ἐν—γήραος: Il. 22, 60; Od. 15, 348; Hes. Op. 331

- 125 σφκείωσο, καὶ ὑπὸ σοῦ ὁ σχεδικὸς ἐξηρευνᾶτο λαβύρινθος ῥᾶον ἢ παρὰ
Θησέως ὁ κρητικὸς, καὶ τὴν λογικὴν ἀναλύων πλεκτάνην, τοὺς ἀντιζήλους
αὐτῆ ἐνίσχεσθαι παρελίμπανες· ὑπέσχον τὴν ἀκοὴν καὶ τῷ ἐκ μετρικῆς
ἐξεργασίας σου μέλιτι καὶ τοῖς ἐντὸς τὸν γλυκασμὸν εἰσεκόμισα καὶ συνεβα-
130 λόμεν κατὰ θυμὸν τὰ πρότερόν σοι καὶ πολλάκις ἐξεργασμένα μετρικὰ
μουσουργήματα, ὅσα τε θείοις ὕμνητήρισι θαυμαστῶς διεσκεύαστο καὶ ὅσα
πρὸς βασιλικοὺς παιᾶνας συν<ε>τέθειτο. καὶ <ε>τεθαυμάστωτο ἢ γνῶσις
σου ἐξ ἐμοῦ, ὅπως καὶ τόσων ἐναπειλημμένος πραγμάτων προστασίας καὶ
τυρβασμοῖς οὐ συντυρβάξῃ τὸ λογιζόμενον ἀλλὰ σοι ἔστιν ὁ νοῦς πράγμασι
135 μὲν ἐπιστατῆσαι καὶ πρακτικεύσασθαι πρακτικώτατος θεωρῆσαι δ' ἔλλογι-
μώτατος καὶ βασιλικαῖς ὑπαγορεῦσαι βουλαῖς δραστηκώτατος.
Σὴς οἰοῖ δὴ μοι, θεσπέσιε, τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ καὶ συνσφύοιο ἐκείνῳ μὲν
θεράπων πιστότατος, ἡμῖν γε μὲν προστάτης ἐπιτομώτατος· ἴν' οὕτω βασι-
λεὺς μὲν τὸν συνεργάτην ἔχη πρὸς οἰκτιρμούς, ἄνθρωποι δὲ τὸν τοῦ βασιλικοῦ
ἐλέους ὀχτηγόν, θεὸς τε τῆς εἰς αὐτὸν εὐχαριστίας τὸν αἴτιον. τούτοις ἐγὼ σε
140 καὶ προσφθέγγομαι καὶ παραπέμπω τοῖς ῥήμασι· τούτοις δεξιούμαι μικροῖς σε
τὸν μεγαλόδωρον. καὶ δέχοιο γούν ἐκ τούτων δωροφορούμενος ὁ μέγας
ἐνεργέτης καὶ ἄμισθος· οὐ μὴν σιγήσομαι τοῖς σοῖς ἐπιθειάζων κἂν τὸ παρὸν
εἰργόμενος τῷ καιρῷ· βοήσομαι δὲ καὶ σχεδικαῖς μεθόδοις καὶ μετρικαῖς καὶ
παντοδαπαῖς τοῦ λόγου διασκευαῖς κἂν πανταχόθεν τῶν ἔργων ἡμᾶς δευτέ-
145 ρους ἔρχεσθαι κίνδυνος καὶ ἠττωμένους ἐλέγχεσθαι.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΟΦΙΑ ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗ

125 καὶ om. V 127 παρελίμπανες V 128 προσεκόμενα E 130 τοῖς θείοις ὕμνη-
τήρισι V 132 τεθαυμάστωται V 134 πραγματικεύσασθαι V 135 post δραστηκώτα-
τος add. ἢ ῥαδιώτατος V 141 γούν] νῦν V 144 ἡμᾶς τῶν ἔργων V

126 cf. Call. Del. 3, 11; D.S.I.61